

А.О. Маслов (Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка, Україна)

ТЕОРІЯ НЕДОСКОНОЛОЇ ІНФОРМАЦІЇ Р. ЛУКАСА І КОНЦЕПЦІЯ ЦИКЛУ «НОВИХ КЛАСИКІВ»

У статті висвітлено основні положення теорії недосконалої інформації Р. Лукаса в контексті концепції циклу «нових класиків». Показано роль випадкових впливів на створення хвилеподібних коливань, зокрема несподіваної інфляції, яка також становить основу передумови про недосконалість інформації в аналізі циклів.

Ключові слова: неповна інформація, теорія недосконалої інформації, раціональні очікування, коливальні процеси, нова інформація, нова ситуація, модель інформаційного циклу, концепція циклу «нових класиків».

Рис. 2. Літ. 18.

А.А. Маслов (Киевский национальный университет
им. Тараса Шевченко, Украина)

ТЕОРИЯ НЕСОВЕРШЕННОЙ ИНФОРМАЦИИ Р. ЛУКАСА И КОНЦЕПЦИЯ ЦИКЛА «НОВЫХ КЛАССИКОВ»

В статье освещены основные положения теории несовершенной информации Р. Лукаса в контексте концепции цикла «новых классиков». Показана роль случайных влияний на создание волнообразных колебаний, в частности неожиданной инфляции, которая также представляет основу для предпосылки о несовершенстве информации в анализе циклов.

Ключевые слова: неполная информация, теория несовершенной информации, рациональные ожидания, колебательные процессы, новая информация, новая ситуация, модель информационного цикла, концепция цикла «новых классиков».

A.O. Maslov (Kyiv National University of Taras Shevchenko, Ukraine)

LUCAS THEORY OF IMPERFECT INFORMATION AND THE CONCEPT OF "NEW CLASSICS" CYCLE

The article highlights the fundamentals of the imperfect information theory by R. Lucas in the context of the "new classics" cycle concept. The role of accidental impacts upon the creation of wave fluctuations, and unanticipated inflation in particular, is demonstrated; and this is the grounds and the preconditions for the imperfect information within the analysis of cycles.

Keywords: incomplete information; theory of imperfect information; rational expectations; wave processes; new information; new situation; the model of information cycle; the concept of "new classics" cycle.

Постановка проблеми. Перехід суспільства й економіки від індустріальної до постіндустріальної та інформаційної стадії призвів до зростання ролі і значення інформації та знання як важливих чинників економічного зростання. Це явище привернуло увагу не лише представників альтернативних напрямів сучасної економічної думки, а й представників неокласичної ортодоксії (зокрема, в теоріях інтелектуального та людського капіталів), а саме: дослідження людського капіталу в різноманітних «нових моделях» зростання з ендегенним технологічним прогресом (моделі П. Ромера, Р. Лукаса – лауреата Нобелівської премії (1995 р.) [7] та ін.).

Можна сказати, що проблема досягнення високих темпів економічного зростання є абстрактно вирішеним завданням. У світовій практиці сьогодні

поставлено питання про стійкість економічного розвитку, яку розуміють як довгострокове і послідовне поліпшення життя поколінь, що змінюють одне одного. Згідно із засадами економічної теорії, національні економіки на світовий ринок повинні виходити з конкурентоспроможною продукцією, що відображає сукупний показник скорочення граничних порівняльних витрат, забезпечений нагромадженнями людського капіталу і за рахунок штурму певної ніші в передових галузях виробництва.

Слід зазначити, що світова і національні економіки розвиваються циклічно. В економічній літературі пропонуються різні підходи до характеристики циклів. Так, на противагу традиційному вивченню циклу, яке базувалось на ідеях К. Маркса [3–5], Й. Шумпетера [9; 17], К. Жюльєра [11], В. Мітчелла [6; 15], згідно з якими циклічні коливання пов'язані з нерівновагою, концепція циклу «нових класиків» полягає в інтерпретації циклічних коливань як рівноважного процесу, викликаного випадковими впливами. Саме на концепції циклу «нових класиків» ґрунтується *теорія недосконалої інформації Р. Лукаса* [7].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Якщо в характеристиці економічного циклу неокласиків наявна досконала інформація як незмінна умова і як одна з характерних рис жорсткого ядра неокласичної парадигми, то з часом в аналіз циклів і криз дослідники додали випадкові впливи. Одним із перших, хто запровадив в економічний аналіз випадкові впливи, був попередник Р. Лукаса, видатний український математик, статистик і економіст Є. Слуцький, який ще в 1920–30-х рр. аналізував зв'язок хвилеподібних коливань і випадкових процесів. Є. Слуцький довів, що хвилеподібні коливання генеруються випадковими впливами [8]. Р. Лукас визначив, що таким випадковим впливом є несподівана інфляція, яка до того ж становить основу передумови про недосконалість інформації в аналізі циклів [13]. Зрозуміло, що всі попередні дослідження не вирішують усієї повноти і складності проблем циклічності економічного розвитку, особливо в умовах розгортання інформаційно-технологічної революції і зростання ролі й значення такого чинника, як інформація, що потребує подальшого вивчення.

Невирішені частини проблеми. Ускладнення процесів функціонування світового та національних господарств в умовах посилення інтернаціоналізації й глобалізації потребує залучення до арсеналу інструментів дослідження сучасних криз такого чинника, як інформація. Саме дослідження і використання теоретичних положень моделі інформаційного циклу і раціональних очікувань Р. Лукаса дасть змогу з'ясувати природу економічних криз взагалі та світової кризи 2008–2012 рр. зокрема.

Мета дослідження – дати комплексний аналіз теорії недосконалої інформації Р. Лукаса як моделі інформаційного циклу і раціональних очікувань у межах концепції циклу «нових класиків» та з'ясувати її значення в сучасних умовах.

Основні результати дослідження. Роберт Емерсон Лукас (молодший), американський економіст, лауреат Нобелівської премії з економіки 1995 р. «За розвиток і використання раціональних очікувань, трансформацію макроекономічного аналізу і поглиблення розуміння економічної політики» [7], наро-

дився в м. Якіма (штат Вашингтон) 15 вересня 1937 року. Навчався в Чиказькому університеті і продовжив навчання в Каліфорнійському університеті (м. Берклі). Повернувшись до Чиказького університету, в 1964 р. отримав там ступінь доктора наук з економіки. Викладав в Чиказькому університеті, а в 1970 р. став професором університету Карнегі-Меллона, а з 1986 р. працює деканом економічного факультету Чиказького університету. З 1988 р. працює головним редактором «Журналу політичної економії» ("Journal of Political Economy").

Р. Лукас вважається одним із найвпливовіших економістів починаючи з 1970-х років. Він відомий тим, що поставив під сумнів основи макроекономічної теорії, в якій до цього найбільш впливовим було кейнсіанство, стверджуючи, що макроекономічна модель повинна бути основана на узагальненій інтерпретації мікроекономічних моделей. Р. Лукас розробив «критику Лукаса» – визначення економічної політики, яка полягала в тому, що взаємовідносини, які зберігаються в економіці, такі як співвідношення між інфляцією і безробіттям, що спостерігається, можуть змінюватись під впливом зміни в економічній політиці. Це привело до розвитку неокласичної економічної теорії і нового кейнсіанства, а також руху в бік мікроекономічних засад макроекономічної теорії. Р. Лукас добре відомий завдяки вивченню наслідків допущення раціональності очікувань і визнається автором концепції раціональних очікувань, а також главою «нової школи» [13].

Р. Лукас – автор концепції «раціональних очікувань» і глава «нової школи», його праці присвячені інфляції і зайнятості, економічному зростанню й економічній політиці, а також теорії недосконалої інформації [13].

Поряд із дослідженням людського капіталу Р. Лукас і «нові класики» також запропонували *теорію недосконалої інформації* у тісному взаємозв'язку з інформаційною моделлю циклу і теорією «раціональних очікувань». Теорія раціональних очікувань ґрунтується на отриманні економічним суб'єктом певної інформації, основаної на аналізі й оцінках майбутніх подій-прогнозів. Дослідники звернули увагу на таку рису, як обачність. Замість того, щоб сліпо підкорятись інформаційним сигналам, які можуть давати поряд з істинними уявленнями також викривлені, економічні суб'єкти покладаються насамперед на свій досвід і знання. Так, фермер, готуючись до ринкових угод у майбутньому році, збирає всю доступну інформацію про можливу динаміку врожайності, кліматичні зміни, темпи росту цін, політику уряду тощо. Потім він переробляє цю інформацію за допомогою власних елементарних пізнань про ситуації, і лише після цього приймає рішення стосовно цін на зерно.

Теорія недосконалої інформації Р. Лукаса подібна до «острівної моделі» Е. Фелпса, в якій теза про невідповідність локального і загального знання цін подається в ще більш наочній формі: жителі певного архіпелагу добре поінформовані про стан кон'юнктури на своєму острові, але щоб знати стан справ на всьому архіпелазі (і, відповідно, відрізнити загальне зростання цін від зростання цін на «свій» товар), їм доводиться об'їжджати всі сусідні острови [16].

«*Острівна модель*» (Lucas Island model) Р. Лукаса доводить, що, коли інформація неповна, виникає можливість «тимчасово вважати абсолютне зростання цін за підвищення відносних цін на товар, яке суб'єкти цього ринку

пропонують, що змушує збільшувати пропозицію даного товару порівняно із запланованим раніше рівнем» [14, 304].

Але, на відміну від моделі Е. Фелпса, в якій очікування формуються повільно і тому навіть постійна інфляція здатна надовго змінити загальний рівень випуску і доходу, Р. Лукас виходить із раціонального характеру очікувань, тому в його моделі агенти пристосовуються до очікуваної інфляції дуже швидко, практично миттєво [14]. Після того, як люди усвідомлюють свої помилки, вони відповідним чином змінюють обсяг пропозиції товарів і ресурсів. Таким чином пояснюється залежність виробництва від очікувань інфляції. В концепції Р. Лукаса причиною хвилеподібних процесів в економіці здатна стати лише несподівана інфляція, така, що не піддається раціональному прогнозуванню.

Серед трьох компонентів, які утворюють основу нової теорії циклу, поряд із показником інфляції, що відображає специфічне уявлення про поведінку людей на ринку робочої сили, а також гіпотезою про раціональні очікування, третім компонентом є *передумова про недосконалість інформації*.

Передумова про недосконалість інформації в певному розумінні є відходом від вальрасіанської парадигми, яка передбачає досконале знання економічними суб'єктами рівноважних цін. Незважаючи на те, що вальрасіанська передумова щодо того, що відносні ціни управляють світом економіки, залишається чинною, змінні моделі можна трактувати як завдання в реальному часі. Введення передумови про недосконалість інформації дає можливість розмежувати відносні й абсолютні ціни і визнати самостійне значення останніх, що означає суттєву модифікацію вальрасіанського бачення світу.

Базова модель циклу Р. Лукаса виходить з того, що будь-яка недосконалість повинна бути віднесена не на рахунок ринку, а на рахунок незадовільної інформації. Перша праця лідера «нових класиків», яка показувала залежність рівня виробництва від несподіваних змін загального рівня цін, з'явилась в 1973 р. [12]. Саме в цій статті вперше з'явилась функція пропозиції Р. Лукаса, яка включала до аргументів показники інфляції (поряд із недосконалою інформацією і раціональними очікуваннями).

Перший варіант теорії циклу Р. Лукаса почали називати моделлю недосконалої інформації. З формальної точки зору вона може бути представлена таким чином: виробники сформували очікування загального рівня цін p^e і почали спостерігати за реальною поведінкою цінового індексу. Якщо ріст останнього перевищить їх очікування ($p > p^e$), вони не зможуть відрізнити ріст загального рівня цін від підвищення цін на власні товари. Інакше кажучи, виробники можуть сприйняти загальне підвищення цін за підвищення відносних цін на власну продукцію. У підсумку вони почнуть збільшувати пропозицію своїх товарів, незалежно від реального попиту на них.

Але якщо інфляція має стійкий і постійний характер, виробники швидко пристосовуються до неї і знову зменшать випуск до попереднього рівня. Раціональні очікування допомагають швидко відновити макроекономічну рівновагу. Інша ситуація виникає, коли інфляція має шоковий і непередбачуваний характер. До таких «інформаційних вибухів» виробники пристосовуватись не в змозі і відхилення реального випуску продукції від рівноважного можуть стати постійними. Так чи інакше, а «результатом цього процесу будуть спільні коли-

вання цін, продукту та інвестицій на агрегатному рівні, як це відбувається в циклі, що реально спостерігається» [13, 230].

Суть припущення про недосконалу інформацію полягає в тому, що визнається різним знання людей про динаміку цін з урахуванням ступеня «контактування» індивідів з відповідним товаром. Стверджується, що люди краще поінформовані про ціни на товари, які вони виробляють і продають, ніж про ціни на товари, які вони купують. Цю ідею в більш загальній формі сформулював Р. Берроу: «Деякі типи локальної інформації надходять до них швидше, ніж деякі види глобальної інформації, наприклад, ціни на інших ринках» [10, 231].

Ступінь зміни сукупної пропозиції у відповідь на зміни цін, як вважають «нові класики», залежить від того, наскільки стійкою, на думку суб'єктів, є тенденція, що намітилась, до зростання цін. Якщо, наприклад, працівники розглядають збільшення заробітної плати як тимчасове явище, вони можуть збільшувати пропозицію праці для того, щоб потім, коли вона знову зменшиться, більше часу відвести дозвілля. Якщо підвищення зарплати розглядається як постійне явище, зміни в поведінці навряд чи відбудуться. Навпаки, підприємці швидше будуть реагувати на ті зміни, які вони вважають постійними.

Залежно від характеру оцінок зміни цін наслідки неочікуваних змін цін для економіки будуть різними. Ці відмінності проявляються в зміні пропозиції праці, запасів готової продукції, капіталовкладень.

Якщо в модель вводиться передумова про раціональні очікування, то це означає, що можливі лише тимчасові помилки в оцінюванні характеру збурень, що спостерігаються, і ціни, які встановлюються на ринку, і ті, які прогнозують суб'єкти, в середньому збігаються. Однак помилки суб'єктів, які відбуваються несистематично, здатні породжувати коливальний процес, так само як і дії, спрямовані на виправлення цих помилок. У підсумку виникає коливальний процес, який жодним чином не пов'язаний з недостатньою гнучкістю цін чи заробітної плати.

Згідно з «острівною моделлю» Р. Лукаса, товаровиробник, як і житель острова, не має повної інформації про те, що робиться на інших островах (чи ринках). Тому, коли спостерігається ріст цін на товар, він залишається непоінформованим стосовно того, чим це викликано (підвищенням споживчого попиту чи збільшенням кількості грошей в обігу). Згідно з Р. Лукасом, індивідум чи фірма, що діють згідно з концепцією раціональних очікувань, розцінюють підвищення ціни на локальному ринку частково як наслідок загального росту цін, а частково як результат зміни відносної ціни товару. Отже, якщо підвищення ціни товару цілком обумовлено загальним рівнем цін, товаровиробник, який мислить раціонально, все одно вважає, що на певну величину виросла і відносна ціна його товару. В результаті він розширює виробництво, до нього приєднуються інші, а в економіці починається піднесення.

Таким чином, відповідно до цієї концепції, ринки товарів і ресурсів є конкурентоспроможними тоді, коли ринкові суб'єкти, збираючи інформацію й формуючи очікування стосовно речей, які становлять для них вартісний інтерес, виявляються здатними прийняти рішення, що максимізують їх доходи. Нова інформація швидко відображається на системі «попит – пропозиція»

і відповідних ринках, а рівноважні ціни й обсяги виробництва пристосовуються до нової ситуації (зміни технології, ринкових потрясінь, змін у державній політиці тощо). Схематично модель інформаційного циклу і раціональних очікувань Р. Лукаса можна представити таким чином (рис. 1).

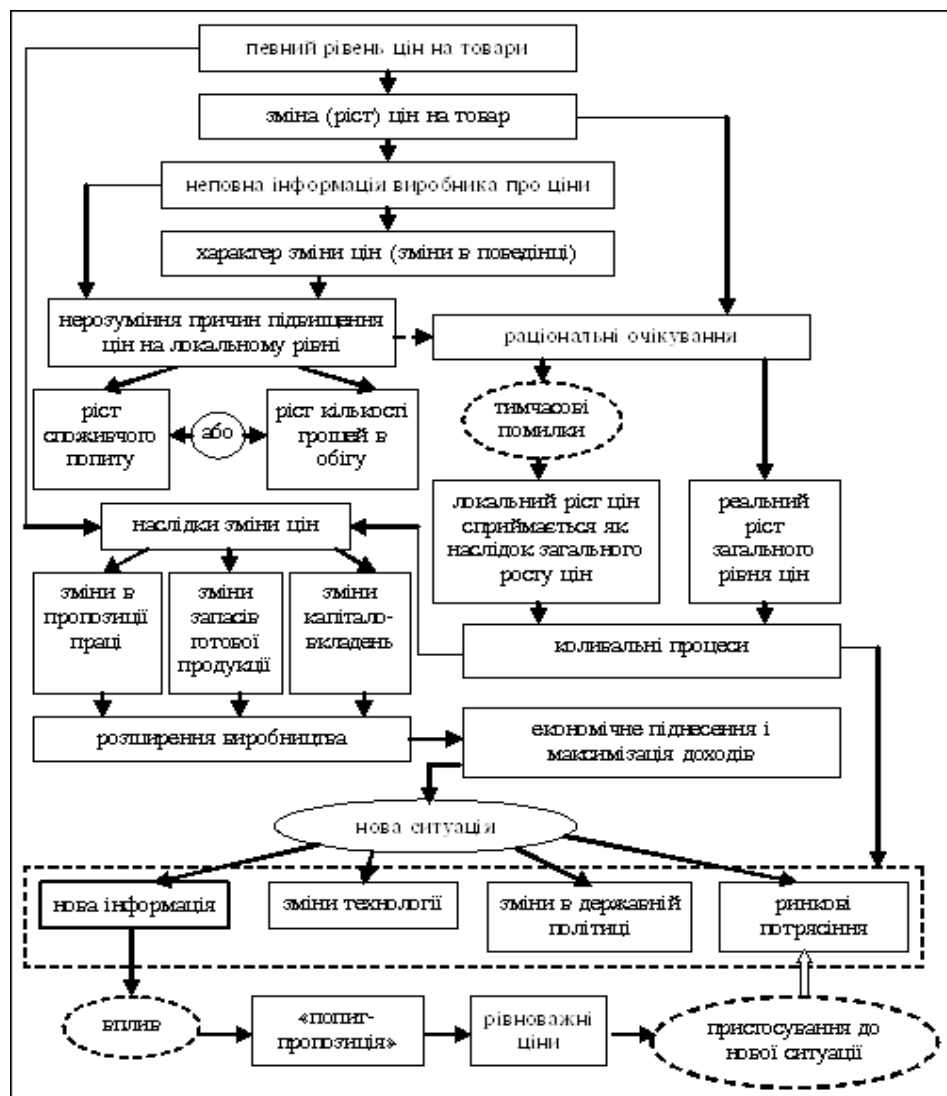

Рис. 1. Модель інформаційного циклу і раціональних очікувань Р. Лукаса, авторське складання

В історії економічної думки теорію «недосконалої інформації» Р. Лукаса відділяє від його моделі «вертикальної кривої Філіпса» (в короткостроковому і довгостроковому аспектах) часовий лаг тривалістю в один рік. У 1972 р. економічні агенти наділялись Р. Лукасом здатністю передбачувати будь-які дії уряду й уникати небажаних для себе наслідків цих дій, але в статті 1973 р. і в

деяких інших публікаціях Р. Лукаса економічні суб'єкти, хоч і на короткий час, виявляються не в змозі відокремити відносно збільшення цін на свої товари від загального підвищення цінового індексу.

Необхідно також зазначити, що в історії економічної думки оцінки ролі «нової макроекономіки» і «теорії раціональних очікувань» досить суперечливі. І це закономірно, оскільки, незважаючи на досконалі моделі й ефективні технічні способи аналізу, «нова класична теорія» пропонує висновки, з якими, певною мірою, не всі можуть погодитись. Структуру «нової макроекономіки» можна представити таким чином (рис. 2).

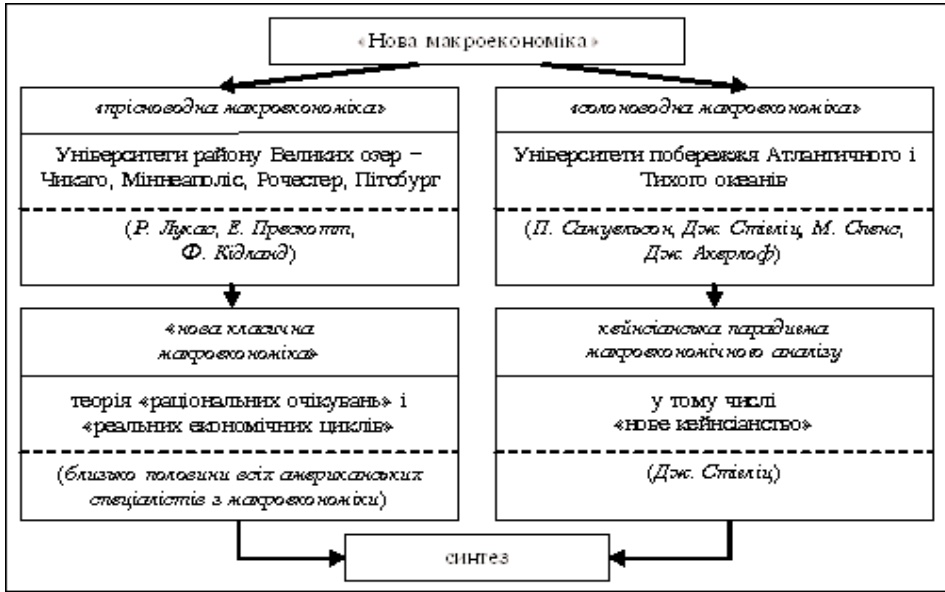

Рис. 2. Структура нової макроекономіки, авторське складання

Висновки. Виникнення школи раціональних очікувань в останній третині ХХ ст. зовсім не випадкове. В цей період різко зросло значення економічної інформації, а отже, економічної поінформованості населення, насамперед у високорозвинених країнах. Відповідно, зріс опір людей тим рішенням влади, які суперечать їхнім інтересам. Але йдеться про зростання господарської раціональності не лише окремо взятих індивідів. Саме громадянське суспільство все успішніше протистоїть не вигідним для нього рішенням властей.

Стереотипи мислення, які є стійкими і такими, що набули значного поширення в суспільній психології, не лише відображають світ господарських явищ, але певною мірою і формують його. Економічні очікування людей поступово стають ще одним свідомим регулятором економіки поряд з традиційним ринковим і державним регулюванням.

У майбутньому можливий синтез теоретиків «раціональних очікувань» і «реальних економічних циклів», з одного боку, і представників «нового кейнсіанства» – з іншого. Про високу ймовірність і навіть часткову завершеність цього свідчать сучасні процеси.

Одним із найбільш значних наслідків острівної моделі Р. Лукаса є *функція сукупної пропозиції Лукаса*. В основі розробленої Р. Лукасом теорії пропозиції лежала ідея про те, що безсистемна монетарна політика може вводити людей в оману. Крім того, добре відомими стали модель Лукаса-Удзави (розроблена спільно з Х. Удзавою [18]) накопичення людського капіталу і «парадокс Лукаса», який пояснює, чому капітал більше не перетікає з розвинутих країн до країн, що розвиваються.

Подальший розвиток ідей теорії циклу Р. Лукаса в межах нової класичної макроекономіки здійснили його послідовники, Ф. Кідланд (1943 р.) та Е. Прескотт (1940 р.), нагороджені Нобелівською премією 2004 р. за «внесок в динамічну макроекономіку, а саме за часовий чинник економічної політики і сили, які керують діловими циклами» [7]. Практичний висновок, який випливає із теорії Кідланда-Прескотта і моделі Р. Лукаса, полягає в тому, що державна організація, що відповідає за здійснення грошово-кредитної політики, повинна мати репутацію прибічника низького рівня інфляції і бути незалежною від політичної кон'юнктури. Отже, теорія Лукаса-Кідланда-Прескотта має практичне значення, перетворюючи процес розробки економічних рішень із реагування на інформацію про поточні події в системну економічну політику.

1. *Геєць В.М.* Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. — К., 2009. — 864 с.

2. *Кузьменко В.П.* Фінансові кризи як складові економічного циклу та структурно-інвестиційна політика їх подолання // Глобалізація інвестиційних процесів та фінансова безпека України: Мат. Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27 червня 2001 р.). — К.: РНБО України, Міжвідомча комісія з питань фінансової безпеки., 2002. — С. 85–100.

3. *Маркс К.* Капітал. — М.: Политиздат, 1978. — Т. 2., Кн. II: Процесс обращения капитала. — 648 с.

4. *Маркс К.* Капітал. — М.: Политиздат, 1978. — Т. 3., Кн. III: Процесс капиталистического производства, взятый в целом. — 1084 с.

5. *Маркс К.* Капітал. Критика политической экономии. — М.: Политиздат, 1978. — Т. 1, Кн. I: Процесс производства капитала. — 908 с.

6. *Митчелл У.* Экономические циклы. Проблема и её постановка. — М.: Л., 1939. — 487 с.

7. Нобелевская премия по экономике // ru.wikipedia.org.

8. *Слуцкий Е.Е.* Сложение случайных величин как источник циклических процессов // Вопросы конъюнктуры. — 1927. — Вып. 1, Т. 3. — С. 34–64.

9. *Шумпетер Й.А.* Теория экономического развития. — М.: Мысль, 1982. — 455 с.

10. *Barro, R.J.* (1981). Rational Expectation and the Role of Monetary Policy. Rational Expectations and Econometric Practice, Vol. 1. Minneapolis.

11. *Juglar, C.* (1862). Des crises commerciales et de leur retour periodique en France, en Angleterre, et aux Etats-Unis. Paris: Guillaumin // gallica.bnf.fr

12. *Lucas, R.* (1973). Some International Evidence on Output-Inflation Tradeoffs. American Economic Review, 63/3: 326–334.

13. *Lucas, R.* (1981). Studies in Business Cycle Theory. Oxford.

14. *Lucas, R.E., Sargent, T.J.* (1981). After Keynesian Macroeconomics. In: Lucas R.E. Studies in Business Cycle Theory. Oxford.

15. *Mitchell, W.C.* (1927). Business Cycles: The problem and its setting. N.Y.

16. *Phelps, E.* (1970). The Microeconomic Foundations of Employment and instating Theory. N.Y., Norton.

17. *Schumpeter, J.* (1939). Business Cycles: A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process. N.Y.-L.

18. *Uzawa, H.* (1965). Optimum Technical Change in an Aggregate Model of Economic Growth. International Economic Review, 6: 18–31.

Стаття надійшла до редакції 21.05.2012.